ÞEKKING SEM NÝTIST

Tillögur um aukið norrænt samstarf
á sviði félagsmála

HÖFUNDUR: ÁRNI PÁLL ÁRNASON

ÞEKKING SEM NÝTIST

Tillögur um aukið norrænt samstarf á sviði félagsmála

Árni Páll Árnason

ANP 2018:824

ISBN 978-92-893-5844-6 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5845-3 (PDF)

ISBN 978-92-893-5846-0 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2018-824>

© Norræna ráðherranefndin 2018

Umbrot: Louise Jeppesen

Kápumynd: unsplash.com

Prentun: Rosendahls

Printed in Denmark

Norrænt samstarf

Norræna samstarfið er eitt umfangsmesta svæðissamstarf í heimi. Að samstarfinu koma Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð auk Álandseyja, Færeyja og Grænlands.

Norræna samstarfið er pólitískt, efnahagslegt og menningarlegt og lætur muna um sig í evrópsku og alþjóðlegu samstarfi. Löndin stuðla sameiginlega að öflugum Norðurlöndum í öflugri Evrópu.

Með norrænu samstarfi er hagsmuna svæðisins gætt og norræn gildi efla í hnattrænu samhengi. Sameiginleg gildi landanna styrkja stöðu Norðurlanda og skipa þeim meðal þeirra svæða í heiminum þar sem nýsköpun og samkeppnishæfni er mest.

Norræna ráðherranefndin

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

www.norden.org

Hlaða niður og panta norræn rit: www.norden.org/nordpub

ÞEKKING SEM NÝTIST

Tillögur um aukið norrænt samstarf
á sviði félagsmála

HÖFUNDUR: ÁRNI PÁLL ÁRNASON

Innihald

Formáli	7
Inngangsorð	9
Norrænt samstarf í félagsmálum byggir á þekkingu og ráðist af þörf	13
1. Skipulagt þekkingarsamstarf og samstarf um aðgerðir sem skila árangri	13
2. Samstarf sem ræðst í auknum mæli af þörf	14
3. Þróun stofnana norræns félagsmálasamstarfs	16
Lykilverkefni norræns samstarfs í velferðarmálum	19
4. Félagsleg nýsköpun	19
5. Félagslegar fjárfestingar og forvarnir	20
6. Félagslegar aðgerðir með áherslu á notandann	23
7. Frjáls félagasamtök	24
Aukið norrænt samstarf um málefni barna og ungmenna, jaðarsetts fólks, aldraðra og fólks með fötlun	29
8. Börn og jaðarsett ungmenni	29
9. Jaðarsett fólk	31
10. Aldraðir	32
11. Fólk með fötlun	33
Félagslegar aðgerðir í víðara samhengi	37
12. Stefna í húsnaðis- og félagsmálum	37
13. Strjálbýl svæði	40
14. Alþjóðlegt samstarf	40

Formáli

Það var mér mikill heiður þegar Dagfinn Høybråten, framkvæmdastjóri Norrænu ráðherranefndarinnar, fór þess á leit við mig að ég færi fyrir stefnumótandi úttekt á norrænu samstarfi í félagsmálum, sem Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál hafði ákveðið að yrði gerð.

Félagsmálin eru hornsteinn í norræna velferðarlíkaninu og sem fyrrum félagsmálaráðherra og efnahagsráðherra á Íslandi í kjölfar fjármálakreppunnar, veit ég af reynslu hve mikilvægt norræna velferðarlíkanið er og að aldrei má taka því sem sjálfgefnu hlut.

Með þeim áskorunum sem norræna velferðarlíkanið stendur frammi fyrir í dag, meðal annars með tilliti til lýðfræðilegrar þróunar, tækifæra til nýsköpunar og efnahagslegra aðstæðna í heiminum, er óhjákvæmilegt að skoða nánar hvernig megi efla norrænt samstarf í félagsmálum – bæði til að standa vörð um norræna velferðarlíkanið og endurnýja það og á þann hátt stuðla að félagslegu öryggi fyrir íbúa Norðurlandanna og tryggja forystu Norðurlanda á þessu sviði.

Markmið úttektaþarinnar á norrænu samstarfi í félagsmálum er að þróa og efla norrænt samstarf í málaflokknum, þannig að það falli að þörfum landanna og helstu viðfangsefnum þessa dagana og leiði til áþreifanlegs árangurs. Fyrir mig hefur skipt meginmáli að úttekta ætti ekki að vera akademísk greining á tækifærum og áskorunum fyrir norræna velferðarlíkanið eða á félagsmálum á Norðurlöndunum. Ég hef þvert á móti sett saman aðgerðamiðaða skýrslu, sem byggir á skilningi á þeim áskorunum sem við er að glíma og setur fram beinar tillögur sem geta stuðlað að öflugra samstarfi í félagsmálum á Norðurlöndunum.

Í tengslum við vinnuna með úttektina hef ég heimsótt öll Norðurlöndin: Danmörku, Finnland, Ísland, Noreg, Svíþjóð og Færeyjar, Grænland og Álandseyjar. Þar að auki hef ég haldið fundi með framkvæmdastjórn ESB og Evrópuþinginu í Brussel og OECD í París. Mér reiknast til að ég hafi heimsótt meira en 200 haghafa á sviði félagsmála í löndunum, þar á meðal ráðherra, önnur stjórnvöld, fræðimenn, hagsmunasamtök og frjáls félagasamtök. Þetta hafa verið góðar heimsóknir með mörgum áhugaverðum samtölum og ég hef öðlast mikla þekkingu, fengið margar hugmyndir og tillögur á þessum fundum. Fyrir það vil ég þakka kærlega öllum þeim sem ég hef fundað með.

Á þessum grunni legg ég í skýrslunni fram hugmyndir um 14 tillögur að því hvernig megi efla norrænt samstarf í félagsmálum. En umfang verkefnisins veldur því líka að hér eru dregnar upp stórar línur og því er ekki hægt að taka afstöðu til alls þess sem ég hef heyrt, séð og rætt. Val tillagna og framsetning skýrslunnar er alfarið á mína ábyrgð.

Ég vil að síðustu færa starfsfólki Norrænu ráðherranefndarinnar, þeim Søren Stokholm Thomsen yfiráðgjafa, Kåre Geil yfiráðgjafa og Jóhönnu Larby starfsnema, mínar allra bestu þakkir. Þau hafa tekið þátt í þessu verkefni allan tímann, hjálpað til með þróun hugmynda og framsetningu og verið mér ómetanleg aðstoð við gerð þessarar skýrslu.

Njótið vel!

Árni Páll Árnason
Stokkhólm, 16. október 2018

MYND: FRÄLSNINGARMEN

MYND: UNSPLASH.COM

MYND: UNSPLASH.COM

Inngangsorð

Stundum er ég spurður að því hvort eitthvað sé til sem heiti norrænt velferðarlíkan. Spurningin er góð. Norðurlöndin eru ólík og með ólíka sögu að baki sem hefur mótað velferðarsamfélög hvers þeirra um sig. Á einum margra funda, sem ég hef átt í tengslum við verkefnið, var mér sagt að þekktur norrænn stjórnmálamaður hefði eitt sinn svarað spurningunni játandi og síðan bætt við að líkja mætti Norðurlöndunum fimm við fimm systur, sem hver hefði eignast maka af ólíku þjóðerni. Heimilishaldið varð að sjálfsögðu ólíkt hjá systrunum en einnig mátti sjá mörg sameiginleg einkenni. Kannski er þetta bara flökkusaga en í mínum augum segir hún mikilvæga sögu. Við vinnum hlutina með ólíkum hætti frá einu landi til annars en við eigum skýran sameiginlegan grunn: Fjölbreytt framboð félagslegrar þjónustu, rétt allra til velferðarþjónustu sem er greidd af skattfé, öflugt þríhliða samstarf stjórnvalda og samtaka aðila vinnumarkaðarins, lykilhlutverk sveitarfélaga við veitingu velferðarþjónustu og virka þátttöku almennings.

Sagan hefur sýnt að norræna velferðarlíkanið er bæði mikilvægt og endingargott. Með því hefur tekist að útrýma hungri, sárafatækt og sjúkdómum og skapa samfélög þar sem meira jafnrétti ríkir og félagslegur hreyfanleiki er meiri en í flestum öðrum löndum. Samfélagslegur árangur Norðurlandanna mælist stöðugt í fremstu röð í alþjóðlegum samanburði. En í dag stöndum við einnig frammi fyrir nýjum og annars konar áskorunum.

Hið klassíska velferðarríki hefur oft verið skilgreint út frá opinberri stofnun sem deilir út fjármunum

og veitir velferðarþjónustu sem fagfólk fær greitt fyrir að inna af hendi. Að ákveðnu marki er þetta rétt en velferðarríkið er einnig birtingarmynd samstarfs hins opinbera við frjáls félagasamtök og aðila vinnumarkaðarins. Á undanförnum áratugum hefur efnisinnihald og veiting velferðarþjónustu í síauknum mæli verið ákveðið og skipulagt af opinberum stjórnvöldum. Þessu hafa fylgt ýmsir kostir en um leið hefur þetta gert kerfin stífari, skriffinnaskulegri og ósveigjanlegri en við viljum að þau séu. Þá hefur þetta leitt til þess að kerfin eru oft fremur sniðin að þörfum framleiðenda en notenda, sem svo aftur getur dregið úr getu okkar til að grípa fljótt inn í og finna nýjar lausnir, þegar við stöndum frammi fyrir nýjum áskorunum.

Margar af erfiðustu félagslegu áskorunum sem við stöndum nú frammi fyrir stafa af margþættum orsökum. Við sjáum félagslega einangrun og einmanaleika í stóru auknum mæli í samfélaginu öllu – frá barnæsku til efri ára. Við sjáum dæmi þess að félagslegt misrétti og félagsleg einangrun erfist milli kynslóða. Öll Norðurlöndin búa við skipulagslega veikleika þegar kemur að því að taka á flóknum samfélagslegum áskorunum, sem krefjast samræmdra aðgerða ólíkra fag-sviða, hvort sem í hlut eiga heilbrigðismálin, vinnumarkaðurinn, menntakerfið eða húsnæðis-málin. Allt of mörg dæmi eru um að ekki er tekið á þessum vanda og að tilraunir til að finna lausnir renni út í sandinn því stjórnkerfin eru byggð upp af „sílóum“, sem hver ráða sér, en þar sem enginn ber ábyrgð á að finna heildstæða lausn fyrir hvern og einn einstakling. Þrátt fyrir að óþarfi sé að efast um getu hins opinbera til að taka á mörgum samfélagslegum áskorunum, þá eru

opinber stjórnvöld sannarlega ekki best í sveit sett til að leysa vandamál tengd félagslegri einangrun og einmanaleika. Hér verðum við að þróa og efla ólík félagsleg tengslanet: fjölskyldu, vini, jafningjastuðning, starf frjálsra félagasamtaka og nágrannasamfélagið.

Eitt það eftirtektarverðasta sem ég hef rekist á í vinnu minni að þessu verkefni er sú útbreidda skoðun hjá öllum hlutaðeigandi – frá ráðherrum til embættismanna, frjálsra félagasamtaka og notenda – að við höfum allt of veikan þekkingargrunn til að byggja félagslegar aðgerðir á. Okkur skortir þekkingu á því sem virkar, okkur skortir leiðir til þess að fella nýjar og bættar aðferðir á kerfisbundinn hátt í hið opinbera þjónustuframboð og okkur vantar verkferla til að hætta að bjóða lausnir sem ekki skila fullnægjandi árangri. Við verðum að viðurkenna – einkum þegar við berum félagslega sviðið saman við önnur fagsvið – mikilvægi fjárfestingar í félagslegum aðgerðum og þar með líka fjárfestingar í þróun og hagnýtingu þekkingar á því sem virkar.

Þessi skortur á þekkingargrunni á hinu félagslega sviði er vel þekkt fyrirbæri um allan hinn vestræna heim. Í sögulegu samhengi hafa menn meðal annars skýrt þetta með tvennu: Þeirri þörf sem er á skjótum viðbrögðum og því gefist ekki tími til að prófa ólíkar lausnir og svo ótta stjórnámálanna við að vera úthrópaðir fyrir að „gera ekkert“ á meðan ólíkar lausnir eru reyndar. En uppbygging hæfni á félagsmálasviðinu til að meta og mæla árangur aðgerða og ýmsar tækni framfarir hafa gert okkur hægara um vik að prófa ólíkar lausnir og deilihagkerfið skapar alls konar möguleika til að þróa áfram hugmyndir og lausnir sem stafa frá einstaklingum og frjálsum félagasamtökum. Stærstu áskoranirnar sem við stöndum frammi fyrir í dag eru þar fyrir utan svo flóknar að mögulegar lausnir geta reynst of dýrar og of óskilvirkar ef okkur tekst ekki að

prófa þær og þróa í smáum skrefum. Margt er líkt með Norðurlöndunum og þau deila gildum á velferðarsviðinu og við höfum því rík tækifæri til að prófa í sameiningu ólíkar lausnir og hjálpast að við að breiða út þær sem virka og þar með losna við þær sem virka ekki. Nú á dögum hafa kjósendur heldur ekki mikla trú á stjórnámálamönnum sem telja sig hafa svör við öllu en hafa í raun ekki svör við nokkrum sköpuðum hlut. Við höfum mikið að vinna að ná að byggja pólitískar lausnir á gagnreyndum staðreyndum – einkum ef valkosturinn er bara sá að taka ákvarðanir á grundvelli hleypidóma.

Til að vinna þetta á skilvirkan hátt verðum við að vera opnari fyrir félagslegri nýsköpun í kerfum okkar og leitast við að eiga samstarf um að byggja upp traustan hugmyndaramma fyrir nýskapandi hugsun og miðla þekkingu og reynslu innan Norðurlandanna. Við eigum að halda áfram vinnu við að þróa og prófa lausnir og auðvelda nýjum áhrifameiri lausnum leið til að ná fótfestu í kerfum okkar. Ef við gerum það ekki eigum við á hættu að aðrir fari fram úr okkur. Um allan heim eru til lönd sem njóta aukinnar hagsældar og skynja aukna þörf á að veita velferðarþjónustu, en sem njóta ekki þeirrar blessunar – eða eru þjökud af – því að búa við áratugagamla innviði. Þessi lönd hafa þegar hafið tilraunir, prófað ólíkar lausnir og nýta ný verkfæri, eins og til dæmis velferðarskuldbréf (e. *social impact bonds*), til að byggja upp samstarfsform sem beina fjármagni að lausnum sem virka.

Við verðum að nýta þau gildi, þá reynslu og hefðir, sem við höfum byggt upp í kerfum okkar og fjarlægja skipulega þær hindranir sem standa í vegi fyrir okkar gríðarlega mannauði, svo að hann fái svigrúm til að þróa og prófa nýjar lausnir. Við verðum einnig að nýta þann mannauð sem er til staðar í frjálsum félagasamtökum og gera þeim enn frekar kleift að takast á við það erfiða verkefni,

sem veiting velferðarþjónustu er og fá þannig að nýta það verðmæta félagslega tengslanet, sem slík samtök byggja á og þann sveigjanleika sem þau geta veitt við þróun lausna.

Við megum ekki óttast þessa áskorun eða álíta að nýsköpun þýði að við snúum baki við sögunni – þvert á móti verðum við að muna að velferðarlíkön okkar urðu til sem frumlegar og fordæmalausar lausnir á gríðarlegum vanda þess tíma og kalla áfram á nýsköpun og nýja hugsun.

Fyrsti hluti skýrslunnar snýr að tillögum að því hvernig mega auka norrænt samstarf í félagsmálum með kerfisbundnara samstarfi um dreifingu og miðlun þekkingar og reynslu, sem og hvernig við getum í ríkari mæli tryggt að norræn samstarfsverkefni ráðist af raunverulegri þörf. Norrænt samstarf í félagsmálum getur skilað mun meiru til landanna en í dag og kerfisbundnara samstarf sem ræðst af eftirspurn getur skilað löndunum auknu og betra framlagi til þróunarstarfs hvers þeirra um sig.

Annar hluti snýr að lykilverkefnum fyrir norrænt samstarf á sviði félagsmála, með samstarfi um félagslega nýsköpun, fjárfestingu í félagslegum lausnum og forvarnir og um aukna áherslu á þarfir notenda og þátttöku þeirra. Loks eru settar fram tillögur að auknu norrænu samstarfi með frjálsum félagsamtökum á félagslega sviðinu.

Kerfisbundin söfnun og miðlun þekkingar og reynslu skiptir miklu máli til að tryggja betri árangur af félagslegum lausnum, ekki síst þegar horft er til barna og ungmenna, jaðarsetts fólks, fólks með fötlun og aldraðra. Þetta var áhersluatriði hjá þeim fjölmörgu haghöfum sem ég hitti á mínum fjölmörgu fundum vítt og breitt um Norðurlöndin. Tillögunum í fyrstu tveimur hlutum skýrslunnar er ætlað að auka gæði félagslegra lausna, óháð því hvaða hópur á í hlut. Engu að

síður hef ég fundið þörf á og talið nauðsynlegt að setja fram slíkar tillögur um norrænt samstarf, sem miðast sérstaklega við þarfir einstakra hópa. Þessar tillögur eru settar fram í þriðja hluta skýrslunnar.

Ég hef ennfremur veitt því eftirtekt í yfirreið minni að mikilvægt er að skoða félagslegar aðgerðir frá breiðu sjónarhorni. Í síðasta hluta skýrslunnar set ég því fram tillögur að samstarfi um húsnæðismál og um strjálbýl svæði á Norðurlöndunum, sem og tillögur að alþjóðlegri vídd norræns samstarfs á sviði félagsmála. Ég hef reynt að horfa til lausna á sviði menntamála, heilbrigðismála og atvinnumála í almennum tillögum og í umfjöllun um hvern markhóp fyrir sig, en þessi fagsvið gegna einnig hlutverki í félagspólitískum aðgerðum almennt séð. Ég vil því hvetja til þess að Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál, þar sem við á, leiti eftir þátttöku og samstarfi annarra ráðherranefnda í norrænu samstarfi þegar kemur að því að ræða og hrinda í framkvæmd tillögum í þessari skýrslu.

MYNDIGNSFLASH.COM

Norrænt samstarf í félagsmálum byggir á þekkingu og ráðist af þörf

Vinnan við þessa úttekt hefur leitt í ljós mikinn áhuga meðal haghafa á sviði velferðarmála á að efla norrænt samstarf um betri þekkingargrunn, miðlun upplýsinga um aðgerðir sem skila árangri og að láta norrænt samstarf ráðast í auknum mæli af þörf landanna. Það er mikilvægt að unnt sé að nýta afrakstur norræns samstarfs í auknum mæli í þróunarstarfi í hverju Norðurlandanna um sig og í Færeyjum, á Grænlandi og Álandseyjum. Í því sambandi er mikilvægt að kanna hvort skipulag norræns samstarfs geti betur þjónað þessu markmiði og eflt norrænt samstarf á sviðinu til hagsbóta fyrir löndin og íbúa þeirra.

Hér á eftir koma því tillögur að því hvernig megi láta norrænt samstarf í félagsmálum ráðast í auknum mæli af eftirspurn og hvernig betur megi skipuleggja það þegar kemur að því að styrkja þekkingargrunn þess og auka skilning á þeim aðgerðum sem skila árangri. Í því samhengi er einnig lagt til að kannað verði hvernig stofnanaumgjörð norræns samstarfs geti stutt við þessa vinnu.

TILLAGA 1: SKIPULAGT ÞEKKINGAR-SAMSTARF OG SAMSTARF UM AÐGERÐIR SEM SKILA ÁRANGRI

Öll löndin kalla eftir aukinni þekkingu á því sem virkar á sviði félagslegra lausna. Árum saman hafa löndin unnið á kerfisbundinn hátt að þróun þekkingar og prófun aðferða. Í dag er hins vegar framlag norræns samstarfs til þessara verkefna í löndunum tiltölulega takmarkað og tilviljanakennt. Þarna liggja ónýtt tækifæri sem hægt væri að nýta með skipulegu norrænu

samstarfi sem tengt væri lykilleikendum á félagsmálasviðinu í löndunum.

Norrænt félagsmálasamstarf á að vera eftirsóknarverður vettvangur fyrir lykilleikendur í löndunum, svo sem opinberar stofnanir og rannsóknarstofnanir á þessu sviði og þjónustuveitendur. Slíkt samstarf á að vera unnt að nýta til að deila þekkingu og til að ræða tillögur að beinum norrænum verkefnum sem geta komið til viðbótar við verkefni í einstökum löndum og hafa að markmiði að auka þekkingu á félagslegum úrræðum sem virka. Sem dæmi má nefna að skýr virðisauki felst í prófun lausna fyrir tiltölulega smáa markhópa, þar sem markhópurinn í hverju landi er of lítill til þess að gera megi fullnægjandi prófanir. Hér gæti samstarf meðal annars byggst á sameiginlegum prófunum á árangri.

Norrænt samstarf um þekkingu á aðgerðum sem skila árangri, getur einnig náð til miðlunar reynslu um *velheppnaðar aðgerðir* á sviði velferðarmála. Mikil þekking hefur byggst upp hjá opinberum stofnunum, stjórnvöldum, rannsóknarstofnunum og sérfræðistofnunum innan og utan Norðurlanda um árangursríkar aðgerðir. Í þessu sambandi má einnig leggja áherslu á hvernig megi á sem bestan hátt hætta að beita þeim aðgerðum sem virka *ekki*.

Íhuga má nokkur verkefni og leiðir til samstarfs að þessu leyti:

- Að viðeigandi vettvangur, til dæmis ráðgerður *vettvangur um norrænt samstarf í félagsmálum* sem gert er ráð fyrir í tillögu

2 eða sambærilegur samráðsvettvangur, ræði jafnt og þétt helstu verkefni í löndunum varðandi þróun og prófun beinna lausna fyrir einstaka markhópa á félagsmálasviðinu. Um leið væri þetta vettvangur þar sem löndin geti rætt hugsanleg norræn verkefni sem varða þróun, prófun og miðlun þekkingar á aðgerðum sem virka og sem hægt er að kynna fyrir Norrænu ráðherranefndinni um félags- og heilbrigðismál og Norrænu embættismannanefndinni um félags- og heilbrigðismál eða halda áfram í tvíhliða samstarfi.

- Að koma á fót tengslaneti fyrir rannsóknarstofnanir og aðra þá aðila í löndunum, sem geta stutt við þróun sameiginlegra verkefna sem miða að því að prófa aðferðir og efla rannsóknir þar um.
- Miðlun reynslu af og hugsanlega þróun sameiginlegra aðferða, til að safna upplýsingum um árangur og frekari þróun félagslegra lausna sem lofa góðu, en eru enn ekki prófaðar og sannreyndar.
- Sameiginleg prófun og áhrifarannsóknir á félagslegum aðgerðum á öllum Norður-löndunum í því skyni að ná til stærri markhópa.
- Notkun norræns samstarfs sem vettvangs til að sækja þekkingu byggða á rannsóknum frá löndum utan Norðurlanda, þar á meðal með sameiginlegri norrænni fjármögnun á meta-rannsóknum á áhrifum félagslegra lausna.
- Áframhaldandi þróun núverandi norræns samstarfs í vefgáttum, sem miðla þekkingu um félagslegar lausnir til sveitarfélaga og ábyrgðaraðila í málaflokknum.

TILLAGA 2: SAMSTARF SEM RÆÐST Í AUKNUM MÆLI AF ÞÖRF

Unnt er að nýta norrænt samstarf til að skila áþreifanlegum árangri í þróunarstarfi landanna á sviði félagslegra lausna. En þessir möguleikar eru

ekki nýttir í nægilega miklum mæli. Í dag fer ekki fram heildstæð, stöðug eða kerfisbundin könnun á óskum lykilhaghafa á sviði félagsmála í löndunum um hvaða árangri norrænt samstarf eigi að skila. Í þessu felst hættan á að norræn verkefni skili ekki því sem þörf er á og að mikilvæg tækifæri til samstarfs nýtist ekki.

Eðli málsins samkvæmt eru norræn verkefni unnin þvert á stjórnsýsluhefðir og stjórnskipulag margra landa. Þess vegna er mikilvægt að forðast að málamiðlanir leiði til þess að norræn verkefni virki einungis í norrænu samhengi, en séu án tengsla við veruleikann í hverju landi um sig. Því er þörf á að norræn samstarfsverkefni og miðlun þeirra tengist betur því fyrirkomulagi sem löndin hafa hvert um sig á þróun og miðlun þekkingar á sviði velferðarmála.

Því er þörf á nálgun sem ræðst í auknum mæli af eftirspurn. Ef lykilhaghafar í löndunum leggja á skipulegan hátt sitt af mörkum til að móta tillögur að eftirspurn landanna eftir norrænu samstarfi, munu þau samstarfsverkefni sem þannig verða til henta betur til notkunar og verða betri að gæðum. Norræna samstarfið þarf að efla jafnt með betri greiningu á þörf, betri hönnun verkefna og betri skilningi á hverju þau eigi að skila og miðlun þekkingar og niðurstaðna.

Vettvangur fyrir norrænt samstarf í félagsmálum

Lagt er til að komið verði á fót vettvangi um norrænt samstarf í félagsmálum. Vettvangurinn skal jafnt og þétt greina þörf landanna fyrir norrænt samstarf á sviði velferðarmála og á þeim grunni móta tillögur til Norrænu ráðherranefndarinnar um félags- og heilbrigðismál og Norrænu embættismannanefndarinnar um félags- og heilbrigðismál um norræn verkefni á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar. Viðeigandi ráðuneyti og stjórnarstofnanir í

löndunum og frá Færeyjum, Grænlandi og Álandseyjum ættu að taka þátt í vettvangnum. Norræna velferðarmiðstöðin gæti til dæmis veitt vettvangnum þjónustu í samstarfi við skrifstofu Norrænu ráðherranefndarinnar. Eftir þörfum væri svo hægt að halda fundi vettvangsins með þátttöku helstu ákvörðunaraðila á völdum sviðum félagsmála, til dæmis um málefni barna.

Aukin þátttaka aðila í löndunum við hönnun verkefna

Lagt er til að á vegum vettvangsins og Norrænu embættismannanefndarinnar um félags- og heilbrigðismál verði rætt hvernig megi auka beina þátttöku haghafa við hönnun norrænna verkefna. Það þarf að skilgreina þá markhópa sem eiga að geta nýtt niðurstöðu verkefnisins (t.d. stjórnarstofnanir í löndunum) og þarfir markhópsins, hvers nákvæmlega markhópar óska og að tryggt sé að hlutaðeigandi aðilar hafi eignarhald á verkefninu. Þetta

verklag ætti að gilda um öll verkefni á vegum Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar, verkefni formennskuáætlana sem og önnur verkefni á fagsviðinu, sem ákvörðun er tekin um af Norrænu ráðherranefndinni um félags- og heilbrigðismál/ Norrænu embættismannanefndinni um félags- og heilbrigðismál og vera undir stjórn skrifstofu Norrænu ráðherranefndarinnar.

Miðlun og dreifing þekkingar úr norrænum verkefnum

Vinna þarf að því að miðlun þekkingar úr norrænum verkefnum, þar á meðal miðlun upplýsinga frá Norrænu velferðarmiðstöðinni, tengist betur þeim kerfum sem löndin nýta til að miðla þekkingu á sviði velferðarmála. Strax við hönnun norrænna verkefna þarf að huga að því hvernig niðurstöður verkefnisins eigi að falla inn í þá þekkingargrunna og aðferðir sem löndin nýta til að miðla bestu þekkingu til sveitarfélaga og þjónustuaðila og annarra aðila á félagslega

sviðinu. Til dæmis eru miðlægar vefgáttir í löndunum sem hver fyrir sig miðlar bestu nýju þekkingu í velferðarmálum og sérstaklega því er varðar málefni barna og ungmenna til sveitarfélaga og annarra þjónustuveitenda, svo sem *Vidensportalen* í Danmörku, *Metodguiden* í Svíþjóð, *Ungsinn* í Noregi og *Kasvuntuki* í Finnlandi. Norræna embættismannanefndin um félags- og heilbrigðismál hefur þegar ákveðið að veita stuðning til samstarfs milli þessara vefgátta og íhuga mætti því til viðbótar hvort betur megi nýta þessar leiðir til miðlunar á þekkingu úr norrænum verkefnum.

Auk þess er lagt til að jafnt og þétt sé metið hvernig megi í auknum mæli gera þekkingarlausnir úr tilteknum verkefnum nýtanlegar fyrir þær norrænu þjóðir sem ekki hafa skandinavískt tungumál sem vinnumál. Þessu má til dæmis ná fram með því að notast í auknum mæli við þýðingar á ensku. Á þann hátt má líka í auknum mæli nota lausnir úr norrænu félagsmálasamstarfi í samstarfi utan Norðurlandanna.

TILLAGA 3: PRÓUN STOFNANA NORRÆNS FÉLAGSMÁLASAMSTARFS

Í því skyni að styðja framkvæmd fyrrgreindra tillagna er mikilvægt að stofnanir og umgjörð norræns félagsmálasamstarfs styðji við samstarf sem í auknum mæli á að mæta þörf og miðla þekkingu um lausnir sem skila árangri. Því þarf að kanna hvernig tvær stofnanir fagsviðsins á sviði þekkingar og samræmingar, Norræna velferðarmiðstöðin og Norræna hagsýslunefndin (NOSOSKO) geti betur mætt eftirspurn landanna eftir norrænu samstarfi.

Norræna velferðarmiðstöðin

Norræna velferðarmiðstöðin (NVC) hefur með ýmsum verkefnum skilað af sér hagnýtum og þörfum lausnum og þjónustu, til dæmis með

uppbyggingu tengslanets og málþingum. Það má þó nýta betur þá möguleika sem miðstöðin getur skapað. Nokkur atriði er vert að hafa í huga varðandi frekari þróun NVC.

Val þeirra fagsviða sem NVC einbeitir sér að, sem og hönnun þeirra verkefna sem NVC sinnir, stafar að stóru leyti í dag frá stofnuninni sjálfri. Þá er sérstök áhersla lögð á ákveðin fagsvið umfram önnur af sögulegum ástæðum. Í því skyni að stuðla að samræmi milli vinnu NVC og spurnar landanna eftir norrænum afurðum, þarf að efla tækifæri landanna til að hafa áhrif á almennt starf NVC, auk þess sem þróa má áfram vinnu miðstöðvarinnar við hönnun einstakra verkefna.

Lagt er til að komið verði á ferli sem skýri betur hvers vænst er af NVC, þar á meðal skýrari lýsingu á hlutverki og verkefnum miðstöðvarinnar. Um leið er lagt til að í samráði milli Norrænu embættismannanefndarinnar um félags- og heilbrigðismál, skrifstofu Norrænu ráðherranefndarinnar og stjórnar NVC verði komið á ferli, sem leiði til aukins gagnsæis og skilvirkni í stjórnun NVC svo stofnunin geti betur mætt eftirspurn landanna.

Löndin vinna nú á mjög kerfisbundinn hátt með þekkingargrunn félagslegra lausna. Sérfræðingar landanna í stofnunum setja til dæmis almennt fram skýrt skilgreindar kröfur um hvenær aðgerðir teljist vel útfærðar á grundvelli rannsókna eða reynslu. Í því skyni að vera marktækur aðili í þessu umhverfi þarf NVC í auknum mæli að tryggja að afurðir NVC uppfylli þessar kröfur.

Auk þess væri gagnlegt að skapa skýrari væntingar til verkefna og hlutverks NVC með hliðsjón af því að löndin hafa sérhæfð fagsvið í meðal annars stjórnarstofnunum, rannsóknarstofnunum og þekkingarmiðstöðvum, sem hentugt væri að fá til beinni þátttöku í norrænu samstarfi,

til dæmis með NVC í styrkara hlutverki sem þjónustubeiðanda.

Þannig er lagt til að NVC þrói afurðir sínar og starfsferla svo meira samhengi verði við forgangsröðun landanna á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar um félags- og heilbrigðismál og Norrænu embættismannanefndarinnar um félags- og heilbrigðismál, þróunarstarf í löndunum á félagslega sviðinu sem og stefnumörkun og miðlunarleiðir landanna fyrir þekkingu á velferðarsviðinu.

Norræna hagsýslunefndin (NOSOSKO)

Norrænu samstarfi um hagtölur á sviði félagsmála var komið á fót 1946 og það er eitt elsta samstarfið innan norræns samstarfs. Samstarfið er starfrækt á vegum Norrænu hagsýslunefndarinnar, NOSOSKO, sem er skipuð fulltrúum yfirvalda og hagstofa landanna. Nefndin sinnir mikilvægu og umfangsmiklu starfi en greina má tækifæri til að efla tengslin við Norrænu ráðherranefndina um félags- og heilbrigðismál, Norrænu embættismannanefndina um félags- og heilbrigðismál og önnur norræn verkefni, auk þess sem svo virðist að betur megi nýta afurðir NOSOSKO.

Lagt er til að metið verði hvort þörf er á að þróa umboð NOSOSKO í því skyni að styðja að afurðir NOSOSKO séu í samræmi við spurn haghafa í löndunum eftir samanburðarhæfum norrænum talnagögnum. Í þessu sambandi er vert að hafa í huga að þegar NOSOSKO var komið á fót var höfuðáhersla á þær fjárveitingar sem runnu til velferðarþjónustunnar og NOSOSKO hefur í samræmi við það í árána rás skilað mikilvægum upplýsingum með tölfræði um útgjöld til velferðarmála og til bótagreiðslna. Nú er hin velferðarpólitíska áhersla hins vegar í ríkari mæli á árangur velferðarlausna. Því gæti verið áhugavert að meta hvort NOSOSKO gæti í auknum mæli

lagt sitt af mörkum til norræns samstarfs um mat á árangri af félagslegum lausnum og ólíku skipulagi velferðarmála. Við sama tækifæri mætti skoða hvernig megi tengja starf NOSOSKO nánar við norrænt samstarf á félagslega sviðinu almennt séð, þar á meðal í formi framlags til einstakra verkefna hverju sinni, sem og til annars norræns samstarfs um norræna tölfræði svo sem á vegum Norrænu rannsóknastofnunarinnar um byggðapróun, Nordregio.

MYND: VICTORIA HENRIKSSON

Lykilverkefni norræns samstarfs í velferðarmálum

Norrænt framlag til að styrkja þekkingargrunn félagslegra lausna þarf einnig að fela í sér þróun nýrra hugmynda og þverfaglegra aðgerða sem taka mið af óskum og þörfum notenda. Í þessum kafla eru settar fram tillögur að bættu norrænu samstarfi með því að beina athyglinni að félagslegri nýsköpun og fjárfestingum í félagslegum lausnum í því skyni að gera velferðarkerfin sveigjanlegri, opin fyrir nýsköpun og auka áherslu þeirra á notendur. Frjáls félagasamtök geta gegnt mikilvægu hlutverki í þróun félagslegra lausna, þar sem þau geta oft lagt af mörkum með öðrum hætti en hið opinbera. Því eru einnig settar fram tillögur að því hvernig megi auka aðkomu frjálsra félagasamtaka að norrænum verkefnum á velferðarsviðinu.

TILLAGA 4: FÉLAGSLEG NÝSKÖPUN

Viðtækur skilningur er meðal haghafa á sviði velferðarmála á því að þörf er á sterkari þekkingargrunni fyrir stefnumörkun og félagslegar lausnir. Áfangi á þessari vegferð er stóraukin áhersla á félagslega nýsköpun og stuðningur við að nýjar og árangursríkar leiðir séu nýttar með skipulegum hætti. Félagsleg nýsköpun felur í sér að þróa nýjar hugmyndir og lausnir, sem taka á félagslegum vandamálum og eru skilvirkari en þær lausnir sem fyrir eru, meðal annars með því að byggja ný félagsleg tengsl eða samvinnuform.

Veruleg þróun hefur átt sér stað á Norður-löndunum á undanförunum árum á félagslega sviðinu, þar sem unnið er á markvissan og kerfisbundinn hátt að þróun, prófun og innleiðingu árangursríkra félagslegra lausna, auk þess sem

löndin hafa á ýmsan hátt hrint af stað verkefnum sem eiga að stuðla að félagslegri nýsköpun.

En margt er enn ógert því innviðir okkar greiða ekki alltaf fyrir félagslegri nýsköpun og innleiðingu nýrra skilvirkra lausna. Þvert á móti geta kerfin einkennst af innbyggðri mótstöðu og varið fremur þær lausnir sem þegar eru hluti af hinu opinbera þjónustuframboði, einkum ef sömu aðilar skilgreina þörfina á lausn, þróa lausnirnar, stjórna framkvæmd þeirra og leggja mat á árangurinn. Jafnframt eru almennt gerðar strangar kröfur um sönnun á árangri af nýjum lausnum á meðan þær lausnir sem þegar eru í boði eru ekki prófaðar með sama hætti. Sú hætta er fyrir hendi að þrátt fyrir að við viljum í orði stuðla að félagslegri nýsköpun, höldum við að miklu leyti áfram að framleiða sömu lausnir og við höfum alltaf gert og að við vanmetum þörfina á breytingum.

Það eru nokkrar áskoranir, sem geta takmarkað möguleika á félagslegri nýsköpun, sem þarf að mæta. Meðal annars er enn varið minna fé til rannsókna og nýsköpunar á félagslega sviðinu en á flestum öðrum fagsviðum. Auk þess eru margar nýjar lausnir þróaðar með tímabundinni verkefnafjármögnun og jafnvel þótt takist að sýna fram á jákvæð áhrif, er ekkert fjármagn til reiðu til að viðhalda nýjum aðferðum eða þróa þær áfram þegar fjárveitingin er runnin út.

Þar fyrir utan má sjá dæmi um áhugaverða nýsköpun sem hefur verið þróuð af frumkvöðlum og frjálsum félagasamtökum, sem ekki hlýtur nægilegan stuðning til prófunar og viðurkenningar svo unnt sé að nota hana utan ramma lítils

tilraunaverkefni. Einnig má sjá dæmi um velheppnuð verkefni, sem hafa verið reynd og prófuð og eru hæf til viðtækrar notkunar, en sem hafa samt ekki hlotið náð fyrir augum stjórnvalda. Þrátt fyrir að nýjar leiðir reynist vel, geta kerfin þannig ríghaldið í lausnir sem skila lakari árangri.

Um heim allan má sjá aukna áherslu á félagslega nýsköpun. Víðast hvar á Vesturlöndum var lögð aukin áhersla á félagslega nýsköpun eftir fjármálakreppuna til þess að hvetja til sparnaðar og til að freista þess að ná betri árangri fyrir sama eða minna fé. Annars staðar í heiminum er driffjöður félagslegrar nýsköpunar aukið efnahagslegt bolmagn í löndum sem búa við vaxandi velmegun og skynja aukna þörf á velferðarþjónustu. Það sem gerir síðarnefndu dæmin áhugaverð er að þessi lönd eru ekki jafn vel sett – eða þjökud – og Norðurlöndin af því að búa við áratugagamla innviði. Á þann hátt hafa þau meira frelsi til að hugsa út fyrir rammann og nýta nýsköpun til að takast á við nýjar áskoranir.

Þess vegna þurfum við að gefa því hæfa og reynða fólki, sem vinnur að velferðarmálum vítt og breitt um Norðurlöndin, betri tækifæri til að setja fram nýjar hugmyndir og reyna öðruvísi lausnir. Félagsleg nýsköpun á að vera órjúfanlegur hluti af vinnu okkar, á sama hátt og nýsköpun er það á öðrum sviðum hagkerfa Norðurlandanna. Norðurlöndin eru réttilega stolt af velferðarkerfum sínum. En þau urðu til sem afleiðing nýsköpunar og þurfa á sífelldri nýsköpun að halda til að viðhalda styrk sínum og skipta máli fyrir umheiminn.

Lagt er til að norrænt samstarf stuðli að nýsköpun á félagslega sviðinu með:

- Samstarfi milli Norrænu ráðherranefndarinnar um félags- og heilbrigðismál og Norrænu ráðherranefndarinnar um sjálfbæran hagvöxt um hvernig megir nýta núverandi stoðkerfi nýsköpunar í ríkjum og norrænu

nýsköpunarstofnunina *Nordic Innovation* til að hvetja til og styðja við félagslega nýsköpun á árangursríkan hátt.

- að komið verði á fót norrænum verðlaunum fyrir félagslega nýsköpun, til dæmis í samstarfi við Norðurlandaráð um stofnun félagslegra nýsköpunarverðlauna, sem veitt verði árlega ásamt öðrum verðlaunum Norðurlandaráðs fyrir bókmenntir, tónlist, kvikmyndir og umhverfismál. Verðlaunin eiga að:
 - skapa vettvang fyrir sveitarfélög og aðra þjónustuveitendur á félagslega sviðinu á Norðurlöndum, þar sem tækifæri gefst til að kynnast bestu lausnum sem hafa verið þróaðar og nýta þær sem innblástur.
 - skapa mikilvægt tækifæri til að sýna frumlegustu lausnirnar og þar með gera opinberum stoðstofnunum og góðgerðasjóðum kleift að styðja frekari útfærslu og þróun og hugsanlega síðar meir að stuðla að útflutningi nýrra lausna.
 - gera félagslega nýsköpun sýnilegri og sýna fram á að Norðurlöndin hafa áhuga á að þróa norræna velferðarlíkanið og viðhalda sterkri stöðu þess í alþjóðlegum samanburði.

TILLAGA 5: FÉLAGSLEGAR FJÁRFESTINGAR OG FORVARNIR

Velferðarkerfi okkar skortir oft rétta uppbyggingu eða hvata til að hvetja til langtímafjárfestinga í félagslegum lausnum – og eru frekar letjandi. Margir mismunandi þjónustuveitendur þurfa að leggja af mörkum til árangursríkra lausna og aðgerðir eru ekki alltaf samræmdar eða nægilega miðaðar að þörfum notandans. Silóskipulag stjórnkerfisins er sameiginleg áskorun í öllum löndunum og leiðir oft til erfiðleika þegar vinna þarf að lausnum þvert á þessi síló.

Við viðurkennum ekki í nægilega miklum mæli þörfina á að fjárfesta í félagslegum lausnum. Kannski kemur það til vegna þess að við höfum

ekki í nægilega ríkum mæli sýnt fram á hvernig árangursríkar félagslegar lausnir snemma í lífi hvers einstaklings geta skapað sparnað síðar. Tiltölulega auðvelt er að mæla aukinn fjölda aðgerða á sjúkrahúsi og fækkun á biðlistum í kjölfarið eða fjölda daga sem sjúklingar eru á sjúkraskrá á meðan þeir bíða aðgerðar. Til eru yfirlit sem gera kleift að bera saman útgjöld á námsmann í ólíku námi á Norðurlöndunum, útgjöld vegna mismunandi sjúkrahúsmeðferða, byggingarkostnað nýrrar íbúðar og hve mikið framhaldsmenntun einstaklings kostar. Á hinn bóginn getur reynst þrautin þyngri að ná skilningi stjórnmalamanna og stjórnenda þegar kemur að fjárfestingu í lausnum sem til lengri tíma litið geta dregið úr einangrun fólks eða haldið börnum og ungmennum í virkni og komið í veg fyrir að þau þrói með sér geðræna kvilla eða skaðlegt neyslumynstur. Um leið er árangur á hinu félagslega sviði almennt mældur til skemmri tíma litið, þótt lausnir á flóknum samfélagslegum áskorunum nútímans krefjist sérhannaðra aðgerða, sem kannski skila niðurstöðu í fyrsta lagi eftir mörg ár. Í þessu sambandi er áhugavert að hugsa til þess að í þróunarsamvinnu er viðurkennd nauðsyn þess að mæla árangur á allt öðrum tímakvarða – til dæmis 4–7 árum – sem er mun eðlilegra til að meta árangur samfélagslegra aðgerða.

Þá er mikilvægt að hvatakerfin skapi þrýsting á alla aðila til að leggja sitt af mörkum til lausna. Ef heilbrigðis-, mennta-, húsnæðis- og vinnumarkaðskerfi okkar virkuðu sem skyldi væri við færri áskoranir í félagsmálum að etja. Stofnanir á þessum sviðum hafa oft ekki nægan fjárhagslegan hvata til að bjóða sérhannaðan stuðning. Þegar einstaklingur sem þarfnast stuðnings er dottinn úr skólakerfinu, sparar skólinn fjármagn. Þegar atvinnulaus einstaklingur telst ekki lengur vinnufær og færist af atvinnuleysisbótum á örorkubætur,

sparar það atvinnuleysistryggingakerfinu bótagreiðslur. En heildarkostnaður samfélagsins vegna félagslegrar einangrunar er ekki endilega tekinn með í reikninginn. Auk þess er ákveðin tilhneiging til þess að þeim einstaklingum sem hafa réttar forsendur til að nýta sér lausnirnar séu boðnar lausnirnar til að auðvelda að árangursmarkmið náist, þó svo að einstaklingar sem standa verr að vígi verði útundan. Þetta er rætt áfram í tillögu 6 um áherslu á notandann.

Norðurlöndin, sem almennt séð bjóða skilvirkar lausnir á hverju fagsviði um sig, geta gert mun meira til að skapa samhengi milli aðgerða á ólíkum fagsviðum fyrir einstaklinga sem einnig þurfa félagslegan stuðning. Um þetta er einhugur meðal haghafa í öllum löndunum. Hvatakerfin þurfa að verða markvissari svo fá megi ólík fagsvið velferðarsamfélagsins til að vinna saman að lausn flókinna vandamála. Ef einstaklingur þarf stuðning úr ólíkum áttum, er enn oft skortur á samræmdum, markvissum aðgerðum, sem hjálpa viðkomandi inn á rétta braut á nýjan leik.

Vandamálið verður enn brýnna þegar haft er í huga að þeir sem í reynd geta stuðlað að árangri með því að bregðast við á réttum tíma, eru venjulega ekki þeir sem spara fé á snemmbæru inngripi. Í mörgum tilvikum er það félagsmálalþjónusta sveitarfélaga sem hefur bestu forsendurnar til að eiga frumkvæði að slíkum aðgerðum. En sparnaðurinn sem næst kemur ekki alltaf fram í útgjöldum sveitarfélagsins á félagslega sviðinu, heldur á öðrum fagsviðum eða í fjárlögum héraðs eða ríkis. Hvers vegna ætti félagsmálalþjónusta sveitarfélaga að nota takmarkað fjármagn og starfsfólk í fjárfestingu í þróun og hönnun lausna á vanda sem veldur þeim sjálfum ekki útgjöldum, þegar öllu er á botninn hvolft?

Á mörgum Norðurlandanna eru dæmi um nýjar tilraunir til að leysa þennan vanda. Nýja fjárfestingalíkanið í félagsmálum (SØM), sem var þróað og nýverið hrint af stokkunum í Danmörku, gefur tækifæri til að taka á þessum vanda. Hið sama á við um *Idéer för livet-modellen*, sem *Skandia Idéer för livet* beitir í Svíþjóð og félagsleg umbótaverkefni hjá Sitra-nýsköpunarmiðstöðinni í Finnlandi. Vinna Dana að stofnun félagslegs fjárfestingasjóðs, *Den Sociale Investeringsfond*, er enn eitt dæmið. Um heim allan er einnig verið að leita lausna. Með velferðarskuldabréfum (e. *Social Impact Bonds*, sem eru skuldabréf þar sem útgreiðslur eru háðar félagslegum árangri) hefur til dæmis verið útbúið fjárhagslegt tæki til að fá einkafjárfesta til að leggja fram fjármagn til félagslegrar framþróunar. Á Norðurlöndunum þarf að leggja mun meiri og markvissari áherslu á þessa þætti.

Því er lagt til að Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál ræði ólíka kosti varðandi hvatakerfi, sem stuðla að fjárfestingum í snemmtækum fyrirbyggjandi félagslegum aðgerðum, hugsanlega með þátttöku Norrænu ráðherranefndarinnar um efnahags- og fjármál. Umræðan í Norrænu ráðherranefndinni um félags- og heilbrigðismál gæti beinst að:

- Miðlun reynslu um árangursríkar aðferðir sem stuðla að félagslegum fjárfestingum. Innblástur má sækja úr fyrrgreindum dæmum eða víðar að. Verkefni um félagslegar fjárfestingar mætti móta þannig að bæði sveitarfélög og frjáls félagasamtök geti nýtt sína reynslu við þróun hagkvæmra lausna frá sjónarhóli ríkisútgjalda og frjáls félagasamtök þannig notið réttis álits sem trúverðugir og hæfir samstarfsaðilar. Einnig er mikilvægt að skoða skipulag fjármögnunar menntamála, heilbrigðismála, húsnæðismála og vinnumarkaðar. Það á ekki að vera „dýrt“ að bjóða fram lausnir og „ókeypis“ að sleppa

því að bjóða þær fram. Launa ber stofnunum frumkvæði í að vinna gegn félagslegri einangrun og móta einstaklingsbundnar lausnir og það verður að kosta þær eitthvað að leggja ekki af mörkum til slíkra lausna.

- Auk þess eru lögð til norræn samstarfsverkefni um aðferðir til mælinga á kostnaði við snemmtæka félagslega íhlutun og félagslegum og efnahagslegum áhrifum fyrirbyggjandi aðgerða til lengri tíma litið. Hægt er að byggja slíkt á mörgum verkefnum sem þegar eru í vinnslu í löndunum.

TILLAGA 6: FÉLAGSLEGAR AÐGERÐIR MEÐ ÁHERSLU Á NOTANDANN

Velferðarkerfið og reglur þess geta birst einstaklingi sem þarf þjónustu sem óyffirstíganlegt og flókið fyrirbæri og að kerfið snúist ekki um borgarann, heldur sé meira sniðið að framleiðendum og veitendum þjónustunnar. Einnig má finna sílóskeyptingu milli ólíkra fagsviða og þjónusta ólíkra stofnana við sama einstaklinginn getur verið sundurlaus. Í heild sinni getur þetta þýtt að þjónustutilboðin verða eins og staðallausnir sem taka ekki nægilegt tillit til þess að þörf getur verið á fjölbreyttum lausnum með tilliti til aðstæðna hvers og eins. Einstaklingar sem glíma við flókin vandamál flakka oft milli margra fagsviða hins opinbera og hafa oft marga ráðgjafa og aðgerðaáætlanir, sem veldur því að erfitt getur reynst að binda þær aðgerðir saman sem hugsanlega gætu veitt fullnægjandi lausn. Í þessu sambandi er vísað til umræðu í tillögu 4 um félagslega nýsköpun og tillögu 5 um félagslega fjárfestingu.

Við skulum taka dæmigert dæmi um unga manneskju sem er hvorki í vinnu né námi. Aðgerðaleysi leiðir oft til versnandi geðheilsu eða vímuefnaneyslu. Það getur síðan leitt til húsnæðisvanda og torveldað enn frekar lausn á aðstæðum hins heimilislausa. Hvar eigum við að

hefjast handa? Getum við boðið vímuefnaðferð án nægilegs einstaklingsbundins stuðnings og vonar um hentuga menntun, sem skapar færni og síðar meir atvinnu? Og hvenær á að taka á húsnæðismálunum? Er hægt að vænta þess að heimilislaus einstaklingur hætti í neyslu ef ekki eru horfur á húsnæði, atvinnu eða námi sem hentar? Svona mál eru erfið úrlausnar á öllum Norðurlöndunum. Það er meðal annars vegna þess að allir hlutaðeigandi verða að taka mið af fjárhagsáætlunum til skamms tíma og standast árangursmat til skamms tíma, þó svo að langtímahugsun og heildstæðari lausnir fyrir hvern og einn gætu leitt til betri niðurstöðu. En ef ekki tekst að ná árangri getur það eins og alkunna er haft mjög mikinn kostnað í för með sér fyrir samfélagið, ef það leiðir til frekari geðrænnar og líkamlegrar vanheilsu, kallar á fjárhagslegan stuðning út æviskeið einstaklingsins og samfélagið verður af skatttekjum. Vandinn magnast enn frekar þegar tekið er með í reikninginn að líkur eru á að slíkar áskoranir gangi í arf til næstu kynslóðar.

Greina má nú aukna áherslu á að félagsleg þjónusta taki meira mið en áður af notandanum og óskum hans og sjónarmiðum. Á undanförunum áratugum hafa til dæmis orðið mjög miklar framfarir þegar kemur að þjónustu við einstaklinga með fötlun og í dag dytti engum í hug að bjóða notendum með fötlun að hafa jafn lítil áhrif á þjónustu og aðstoð og alsíða var fyrir 30 árum síðan. En þótt við höfum náð langt, getum við gert enn betur við að auka áhrif annarra notenda, til dæmis aldraðra, barna, heimilislausra og ungs fólks sem hvorki er í skóla né vinnu.

Í þessu sambandi gegna frjáls félagasamtök á félagsmálasviðinu mikilvægu hlutverki. Mörg góð dæmi má finna um að frjáls félagasamtök veiti mikilvæga félagslega aðstoð á sveigjanlegan

og einstaklingsbundinn hátt. Slík samtök geta betur en opinberar stofnanir nýtt og byggt upp félagsleg tengslanet og geta oft í enn meira mæli boðið fram lausnir sem eru sniðnar að þörfum hvers og eins.

Skýr áhersla á notandann er mikilvæg forsenda þess að félagslegar lausnir mæti þörfum og væntingum einstaklingsins, auk þess sem það skiptir höfuðmáli út frá mannréttindasjónarhóli. Um leið felast mjög mikil tækifæri til nýsköpunar í að nýta sjónarhorn og þekkingu einstaklinganna og notendasamtaka við framkvæmd og þróun félagslegra lausna.

Norrænt samstarf getur skapað umgjörð um þróun og miðlun þekkingar, sem löndin geta nýtt í þróunarstarfi þegar kemur að því að setja reynslu og þekkingu notenda í forgrunn félagslegra lausna. Lagt er til að hrint verði af stað norrænum verkefnum um ólíka þætti þessa, til dæmis:

- Þróun einstaklingsmiðaðrar þjónustu þar sem aukin áhrif notandans við val á þjónustu verði í forgrunni.
- Aukið tillit til viðhorfs hvers einstaklings til meðferðar mála er hann varða og við undirbúning ákvarðana stjórnvalda.
- Skipulag einstaklingsmiðaðra þátta í félagslegum lausnum ætluðum öldruðum, fólki með fötlun, fólki sem glímir við félagslega einangrun og börnum og ungmönnum.

TILLAGA 7: FRJÁLS FÉLAGASAMTÖK

Norðurlöndin og samstarf stjórnvalda þeirra byggir á langri hefð fyrir nánnum tengslum við þriðja geirann. Öflugt og lifandi starf frjálsra félagasamtaka er grunnstoð norræns lýðræðis og gegnir mikilvægu hlutverki við að veita almenningi tækifæri til áhrifa og til að finna áhugamálum sínum farveg utan hinna pólitísku

stofnana. Norrænt samstarf hefur ávallt byggt á almannapátttökuhugsjón.

Frjáls félagasamtök styðja við þróun samfélagsins með því að virkja almenna borgara og leggja fram þekkingu og reynslu. Fjöldi frjálsra félagasamtaka á velferðarsviðinu gegnir auk þess stóru hlutverki sem veitendur félagslegrar þjónustu í norrænu velferðarsamfélögunum og geta byggt tengslanet og félagsauð. Mörg frjáls félagasamtök bjóða þannig lausnir, sem hið opinbera getur ekki boðið á sama hátt, til dæmis fólki sem stendur höllum fæti af ýmsum ástæðum. Samtökin geta einnig gegnt almannaeillahlutverki með því að koma fram sem fulltrúar borgaranna gagnvart opinberum þjónustuveitendum, sem veita megnið af félagslegri þjónustu. Mörg frjáls félagasamtök eiga einnig auðveldara með að bjóða upp á einstaklingsbundnar lausnir en hið opinbera, þar sem þau búa yfir meiri sveigjanleika.

Þegar horft er til stærstu félagslegu áskorana samtímans, dylst engum hversu fyrirferðarmikil einmanaleiki, skortur á tengslaneti og skortur á fyrirmyndum eru sem viðfangsefni. Það eru margir kostir við félagslega þjónustu af hálfu hins opinbera en hún dugar ekki til að skapa félagsleg tengslanet og persónuleg sambönd. Því þarf að vinna á kerfisbundinn hátt að því að efla öll félagsleg tengslanet í samfélagi okkar: Fjölskyldu, vinasambönd, jafningjastuðning, nágrannasamfélag og frjáls félagasamtök.

Á Norðurlöndunum eru mörg fyrirtaks dæmi um verkefni á vegum frjálsra félagasamtaka sem brúa bil milli félagslegrar þjónustu hins opinbera með neti sjálfbóðaliða og notenda eða með samvinnu sjálfbóðaliða, fagfólks og notenda. Hér er um að ræða mörg bestu dæmin um félagslega nýsköpun sem má finna á Norðurlöndunum. Mjög mikilvægt er að nýta þau nýsköpunartækifæri sem frjáls félagasamtök geta lagt til þróunar sveigjanlegrar og einstaklingsmiðaðrar

MYND: MELLEMFOLKELIGT SAMVIRKE

MYND: MAMIE LOUISE MUNKEGAARD

félagslegrar þjónustu og þar með lagt af mörkum til betri þekkingar og aðferða á félagslega sviðinu.

Frjáls félagasamtök hafa sjaldnast sambærilega stjórnunarinnviði og opinberar stofnanir. Dæmi frá Norðurlöndunum sýna þó að vel er hægt að fela frjálsum félagasamtökum flókin og metnaðarfull verkefni og ná árangri sem ella hefði ekki verið mögulegur. Því er mikilvægt að deila reynslu af farsælli framkvæmd samningagerðar við frjáls félagasamtök, hvernig hægt er að fela þeim mikilvæg og metnaðarfull verkefni, greiða þeim sanngjarnt endurgjald og gera árangursmiðaðar og raunhæfar kröfur um skýrslugerð.

Það er mikill munur á innbyrðis tengslum og samstarfi frjálsra félagasamtaka á Norðurlöndunum um miðlun reynslu og þekkingar. Mikilvægur þáttur í því er það fjármagn sem þátttaka í alþjóðlegu samstarfi kallar á.

Á Norðurlöndunum má víða finna stefnumörkun og aðgerðir sem ætlað er að efla starf frjálsra félagasamtaka og áhersla er lögð á virka samfélagsþátttöku og að styðja við þekkingu og góða starfshætti almannaheillasamtaka. Norræn verkefni á þessu sviði þurfa að koma til viðbótar verkefnum í löndunum og efla samstarf frjálsra félagasamtaka, sem einnig getur stuðlað að því að koma norrænum sjónarmiðum og reynslu á framfæri í verkefnum utan Norðurlanda.

Því er lagt til að

- Norrænt verkefni um miðlun reynslu af þátttöku frjálsra félagasamtaka í þróun og veitingu félagslegra lausna og áhrifa þess á gæði lausnanna. Þá verði miðlað reynslu um bestu aðferðir til að auka aðkomu frjálsra félagasamtaka að því að veita félagslega þjónustu eða koma með framlag til viðbótar við hið opinbera þjónustuframboð. Norrænt samstarf getur einnig miðað að því að virkja almenning í auknum mæli í sjálfböðastarfi.
- Norðurlöndin ráðstafi fjármagni í sjóð sem frjáls félagasamtök geti sótt í til að byggja tengslanet til að miðla betur reynslu milli samtakanna til að styrkja norræna rödd í alþjóðastarfi frjálsra félagasamtaka og til þátttöku í ráðstefnum á vegum annarra frjálsra félagasamtaka á Norðurlöndum.

MYND: VICTORIA HENRIKSSON

MYND: VICTORIA HENRIKSSON

Aukið norrænt samstarf um málefni barna og ungmenna, jaðarsetts fólks, aldraðra og fólks með fötlun

Aukið norrænt samstarf í félagsmálum, sem ræðst af þörf, byggir á þekkingu og á lausnum sem virka, á að mæta þörfum helstu markhópa á félagslega sviðinu, þ.e.a.s. barna og ungmenna, jaðarsetts fólks, aldraðra og fólks með fötlun. Við gerð þessarar skýrslu og heimsóknir á Norðurlöndunum hafa þó einnig komið fram margar sértækar tillögur að verkefnum sem miða að einstökum markhópum. Mikil tækifæri til forvarna felast í að þróa áhrifaríka snemmtæka íhlutun fyrir börn og ungmenni. Um leið hefur lýðfræðileg þróun og munur milli dreifbýlis og þéttbýlis, færri störf fyrir ófaglærða og vaxandi vanlíðan á barns- og unglingsárum í för með sér hættu á að fleiri verði jaðarsettir í samfélaginu og standi höllum fæti. Lýðfræðileg þróun á Norðurlöndunum þýðir einnig að öldruðum sem munu hafa þörf fyrir umönnun fjölgar tiltölulega mikið. Þetta veldur álagi á velferðarkerfi Norðurlandanna. Og þrátt fyrir rótgróið samstarf um málefni fatlaðra á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar má enn bæta við aðgerðum á því sviði.

Hér á eftir koma því tillögur að auknu norrænu samstarfi um börn og jaðarsett ungmenni, jaðarsetta fullorðna einstaklinga, aldraða og fólk með fötlun.

TILLAGA 8: BÖRN OG JAÐARSETT UNGMENNI

Norðurlöndin hafa almennt hagað málum þannig að börn búa við góð tækifæri og möguleika á að eiga unglingsár og þroskast frekar sem einstaklingar og virkir samfélagsþátttakendur. Pólitísk forgangsöröðun, hæft fagfólk, skólar og leikskólar, aðgerðir frjálsra félagasamtaka og fyrst

og fremst foreldrarnir og börnin og ungmennin sjálf hafa í sameiningu skapað aðstæður fyrir samfélagslega áherslu á réttindi barna, vellíðan og þroska.

Þrátt fyrir að þjónusta við börn og ungmenni og fjölskyldur þeirra sé almennt mjög góð á Norðurlöndunum, eru þó viðfangsefni sem kalla á aðgerðir. Því fer jafnt og þétt fram umfangsmikið þróunarstarf á Norðurlöndunum í því skyni að efla gæði félagslegra lausna fyrir börn og ungmenni og takast á við áskoranir hverju sinni. Á málefna sviði barna og ungmenna hefur átt sér stað mikil þekkingaruppbygging um einstaka markhópa og þarfir þeirra, sem og um árangursríkar aðferðir og aðgerðir.

Í norrænu samstarfi hafa meðal annars verið unnin nokkur verkefni um börn og ungmenni á fagsviðum félags- og heilbrigðismála, menntamála og Norrænu barna- og ungmennanefndarinnar (NORDBUK). Það eru þó vannýtt tækifæri til að nýta norrænt samstarf í félagsmálum sem vettvangur þar sem lykilaðilar á Norðurlöndunum, einkum stjórnarstofnanir og rannsóknastofnanir, geti eftir þörfum greint og hrint af stað viðeigandi samstarfsverkefnum. Þar gæti til dæmis verið um að ræða miðlun þekkingar og reynslu með tengslaneti á völdum sviðum en einnig þarf að kanna tækifæri til sameiginlegra verkefna um þróun þekkingar og prófun aðferða.

Hér á eftir er lýst þremur efnisþáttum sem koma sérstaklega til álita fyrir frekari þróun norræns samstarfs í málaflokknum. Lagt er til að unnið verði áfram með þessa og hugsanlega

aðra efnispætti í samstarfi landanna, svo sem á vettvangi um norrænt félagsmálasamstarf (sjá tillögu 2), með það að markmiði að greina viðeigandi norræn verkefni.

Réttindi barna

Félagsmálayfirvöld á Norðurlöndunum vinna með margvíslegum hætti að aðstoð við börn sem standa höllum fæti. En það má efla þátttöku barna í skipulagningu aðstoðarinnar, þannig að óskir og sjónarmið barnanna komi fram. Mikilvægt er að byggja upp þekkingu á þessu sviði til að tryggja mannréttindi barna og bjóða hverju barni bestu fánlegu aðstoð.

Því er lagt til að hrint verði af stað norrænum verkefnum sem taka mið af sáttmála SP um réttindi barna og fjalli um hvernig yfirvöld geti á sem bestan hátt veitt börnum aðgang að ákvarðanatöku og tryggt að sjónarmið þeirra komi fram í málum sem þau varða. Óformlegt tengslanet umboðsmanna barna á Norðurlöndunum gæti til dæmis komið að því að greina viðfang slíkra verkefna, sem gætu gagnast löndunum í frekari vinnu.

Þekking á skilvirkum aðgerðum í málefnum barna

Norðurlöndin hafa almennt á undanförnum árum stutt við uppbyggingu þekkingar á áhrifaríkum lausnum fyrir börn og fjölskyldur sem þarfnast stuðnings. Norrænt samstarf getur, eins og lagt er til í tillögu 1 um kerfisbundið samstarf um þekkingu á áhrifaríkum aðgerðum, í ríkari mæli orðið vettvangur upplýsingaskipta milli landanna um áhrifaríkar lausnir en getur einnig orðið vettvangur fyrir könnun á möguleikum á að gera sameiginlegar prófanir á aðferðum og rannsóknarverkefnum. Sameiginleg norræn verkefni um prófun aðferða er metnaðarfullt markmið og kallar á pólitíska forgangsöröðun og samstillingu mannafla og fjármagns – ekki bara á

samnorraenum vettvangi heldur einnig í löndunum hverju um sig.

Því má velta fyrir sér hvort efla megi samstarfið um málefni barna og ungmenna með því að halda forystufundi eða þess háttar, þar sem hlutaðeigandi stjórnarstofnanir í löndunum koma saman og ræða efnispætti og beinar tillögur að norrænum verkefnum. Slíkur vettvangur gæti til dæmis reglulega rætt tækifæri til sameiginlegrar norrænnar prófunar á aðferðum og deilt upplýsingum um verkefni þar að lútandi í löndunum. Þörf er á að samræma slíkt yfirstandandi norrænu verkefni um miðlun þekkingar á málefnum barna og ungmenna um vefgáttir, sem hrint var af stað af Norrænu embættismannanefndinni um félags- og heilbrigðismál 2018 og er undir verkefnastjórn Barnaverndarstofu Noregs (*Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet*).

Jaðarsett ungt fólk

Á Norðurlöndunum er vaxandi hópur ungra karla og kvenna sem líður illa og á við geðræn vandamál að stríða. Margt ungt fólk er ekki í námi eða vinnu og á í hættu að vera utanveltu til lengri tíma litið. Það skapar oft fjölþættan og langvarandi félagslegan og heilsufarslegan vanda. Norrænt samstarf gæti skipulegar miðlað reynslu af og þróað þekkingu á, til dæmis:

- Stefnu einstakra landa í baráttu gegn jaðarsetningu ungs fólks, þar á meðal upplýsingaskipti um stærri verkefni og rannsóknarverkefni, sem gætu nýst í öllum löndunum.
- Auðaðgengilegri ráðgjafarþjónustu, þar sem ungt fólk getur fengið aðstoð tafarlaust. Í þessu sambandi má einnig líta til reynslu af samstarfi við frjáls félagasamtök um viðeigandi ráðgjafarþjónustu fyrir ungt fólk sem og af þverfaglegum lausnum sem samræma aðkomu ólíkra fagsviða (t.d. á sviði félags-, mennta-

og geðheilbrigðismála) fyrir ungt fólk með fjölþættar stuðningsþarfir.

- Hvatakerfi, sem virka þvert á opinber stjórnkerfi, stuðla að snemmtækri íhlutun og vinna gegn því að einstaklingar falli milli þjónustukerfa, sjá tillögu 5 um félagslega fjárfestingu og forvarnir.
- Sýnileika og þátttöku ungs fólks við þróun lausna og þjónustu á þessu sviði. Hægt er að leita eftir samstarfi við frumkvæðisverkefni á borð við norræna leiðtogafundinn fyrir ungt fólk með áherslu á geðheilbrigðismál, sem haldinn var í Kaupmannahöfn í nóvember 2017 með þátttöku frjálsra félagasamtaka frá Norðurlöndunum sem vinna með geðheilbrigðismál ungs fólks.
- Miðlun reynslu af aðgerðum til að stuðla að þátttöku ungra karla og kvenna í námi og á vinnumarkaði á strjálbýlum svæðum (sjá einnig tillögu 13 um strjálbýl svæði).

TILLAGA 9: JAÐARSETT FÓLK

Stuðningur og aðstoð við jaðarsetta einstaklinga er einn af hornsteinunum í norrænu velferðarsamfélögunum. Það á bæði við um þá sem þurfa stuðning samfélagsins um skemmri tíma og þá sem af ólíkum ástæðum þurfa stuðning samfélagsins til lengri tíma lítið. Norrænt samstarf ætti að leggja af mörkum til þróunar á þekkingu og miðlun reynslu á þessu sviði en einnig skapa vettvang fyrir umræðu um hvernig gera meg velferðarsamfélagið þannig úr garði að það veiti á hverjum tíma fullnægjandi stuðning þeim sem þurfa.

Tenging við vinnumarkaðinn er kjarninn í mörgum lausnum í boði fyrir jaðarsetta einstaklinga. Þátttaka á vinnumarkaðnum styrkir sjálfsákvörðunarrétt og sjálfsvirðingu og opnar mikilvæga leið að tengslaneti og samfélagsþátttöku. En í öllum löndunum má sjá hópa sem þrátt fyrir margar ólíkar aðgerðir

eru utan vinnumarkaðar. Þetta á einnig við um flóttafólk og innflytjendur. Mikilvægt markmið félagslegra aðgerða er að koma í veg fyrir jaðarsetningu þeirra sem eiga torsóttu leið út á vinnumarkaðinn. Þetta markmið hefur líka umtalsverða kynjavídd í norrænu samhengi, þar sem konur mennta sig nú að jafnaði meira en karlar, á sama tíma og störfum fyrir ófaglærða fækkar. Það kann því að vera áhugaverður útgangspunktur að leggja til þverfaglega vinnu í samstarfi við fagsvið jafnréttis- og vinnumála í norrænu samstarfi til að leiða fram heppileg norræn samstarfsverkefni sem snúa að aðstæðum jaðarsettra karla með tilliti til atvinnu- og samfélagsþátttöku. Á sama hátt gæti yfirstandandi norrænt samstarf um aðlögun innflytjenda, sem norrænu samstarfsráðherrarnir hafa hrint af stokkunum, verið viðeigandi tenging til að horfa sérstaklega á forvarnir gagnvart jaðarsetningu fólks af erlendum uppruna.

Það er mikilvægt að jaðarsett fólk sé hluti af samfélagsumræðu og þróun félagslegra lausna sem varða það sjálft. Hér sinna almannaeiðissamtök á félagsmálasviðinu mikilvægu hlutverki og það er vinna sem mætti styrkja með norrænu samstarfi öllum til gagns. Almannaheiðissamtök á Norðurlöndunum, sem sinna jaðarsettu fólki, eiga samstarf með ýmsum hætti, til dæmis í gegnum *European Anti Poverty Network*. En norrænt og alþjóðlegt samstarf krefst fjármagns og það er krefjandi fyrir samtök af þessum toga að taka þátt í slíku starfi. Sjóður sá sem lagður er til í umfjöllun um norrænt samstarf til að efla starf frjálsra félagasamtaka, sem nefndur er í tillögu 7, gæti stutt samstarf norrænna almannaeiðissamtaka á þessu sviði.

Norrænt samstarf um aðgerðir til að koma í veg fyrir jaðarsetningu og félagslega einangrun

þarf einnig að skilgreina í samhengi við ýmsar aðrar tillögur í þessari skýrslu. Samstarf um stefnu í húsnæðis- og félagsmálum sem lagt er til í tillögu 12 hefur sem tvo tilgreinda efnisþætti húsnæði fyrir jaðarsett fólk og heimilislausa og félagslegar húsnæðislausnir á borð við almennar íbúðir og húsnæðissamvinnufélög. Þá þarf þróun á þekkingu á árangursríkum lausnum fyrir jaðarsett fólk að vera áberandi þáttur í því þekkingarsamstarfi sem lýst er í tillögu 1. Verkefni OECD um „*Faces of Joblessness: Understanding employment barriers to inform policy*“, sem er nefnt í tillögu 14 um alþjóðlega samvinnu, getur einnig verið heppilegur innblástur fyrir norrænt samstarf um málefni jaðarsetts fólks og aðgang þess að vinnumarkaðnum.

TILLAGA 10: ALDRAÐIR

Íbúar Norðurlanda lifa lengur og því hækkar hlutfall aldraðra. Í alþjóðlegu samhengi lifir fólk tiltölulega lengi á Norðurlöndunum og lengur en meðaltalið bæði í ESB-ríkjunum og Bandaríkjunum. Þrátt fyrir að margir aldraðir búi við góða heilsu og spjari sig vel og að það sé jákvætt að fleiri lifi lengur en áður, þá felur það einnig í sér nokkrar áskoranir þar sem útgjöld norrænna samfélaga til umönnunar aldraðra hækka. Öldruðum fjölgar sem til lengri tíma litið þurfa aðstoð og umönnun. Því þarf að horfa sérstaklega til fjármögnunar umönnunar aldraðra, nýrra aðferða við umönnun og gæða og mönnunar umönnunar, þegar öldruðum fjölgar og vinnandi fólki fækkar.

Lýðfræðilegar breytingar hafa einnig í för með sér að með flutningi fólks úr sveit í borg verða þeir eldri fremur eftir. Þetta skapar áskoranir við skipulag góðrar og skilvirkar umönnunar og því til viðbótar eykst hættan á einmanaleika og félagslegri einangrun í samfélagi þar sem margir flytjast á brott. Því þarf einnig að horfa

til öldrunarmála í því samstarfi sem lagt er til í tillögu 13 um strjálbýl svæði.

Á sviði málefna aldraðra standa Norðurlöndin þannig frammi fyrir sömu áskorunum. Því væri kjörið að auka samstarf til að mæta áskorunum í málefnum aldraðra og horfa til meiri þjónustugæða og notkunar endurhæfingar, notkunar velferðartækni og áskorana sem tengjast mönnun umönnunarþjónustu í framtíðinni.

Bæði innan og utan ESB er áhersla á málefni aldraðra. Eitt af mörgum dæmum er tengslanet Alþjóðaheilbrigðismálastofnunarinnar *Age-friendly cities and communities*, þar sem borgir á Norðurlöndum taka þátt. Norðurlöndin standa að mörgu leyti framarlega í alþjóðlegu samhengi þegar kemur að málefnum aldraðra – jafnt að því er varðar umönnun, velferðartækni og virkni aldraðra. Góð tækifæri eru til frekari þróunar á þessi sviði á Norðurlöndunum, bæði með norrænu og alþjóðlegu samstarfi.

Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál hefur kosið að setja þetta svið í forgrunn á árunum 2019–2021 undir yfirskriftinni „*Hvernig sköpum við heildstæðari heilsugæslu- og umönnunarþjónustu, með sérstakri áherslu á aldraða notendur og sjúklunga*“. Í norrænu samstarfi er einnig unnið að öðrum verkefnum í öldrunarmálum, meðal annars um velferðartækni, norrænt tengslanet um heilabilun og þróun aldursvænna borga. Mikilvægt er að þessi vinna festist í sessi, eflist og þróist frekar, þannig að norrænt samstarf leggi af mörkum til að mæta lýðfræðilegum breytingum og þar með auknum fjölda aldraðra.

Lagt er til að Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál kanni hvernig megi

þróa núverandi samstarf í öldrunarmálum frekar, þannig að nýir mikilvægir efnisþættir verði felldir inn í núverandi samstarf.

Á Norðurlöndunum er lögð rík áhersla á endurhæfingu og leiðir til að gera öldruðum kleift að lifa sjálfstæðu, innihaldsríku og sjálfbjarga lífi, þar sem litið er heildstætt til lífsaðstæðna aldraðra. Því er lagt til að í norrænu samstarfi á sviði öldrunarmála verði áhersla lögð á miðlun þekkingar og reynslu milli landanna um endurhæfingu.

Að því er varðar húsnæði fyrir aldraða væri áhugavert frá norrænum sjónarhóli að horfa nánar til íbúðaparfa aldraðra og sveigjanlegri íbúðaforma. Stórukið norrænt samstarf um húsnæðismál eins og lagt er til í tillögu 12 getur að auki haft að markmiði að auðvelda byggingu ódýrara húsnæðis fyrir ólíka markhópa, þar á meðal aldraða.

Þar að auki er lagt til að komið verði á sameiginlegu norrænu verkefni um miðlun þekkingar og reynslu af árangursríkum aðgerðum til að auðvelda mönnun umönnunarstarfa í löndunum og þróun hugmynda að slíkum aðgerðum. Meðal annars er hægt að horfa til viðbótarmenntunar, leiða til að manna þjónustu á strjálbýlum svæðum, sem og leiða til að fjölga körlum í umönnunarstörfum. Í því sambandi er mikilvægt að horfa til vinnutilhögunar við umönnun aldraðra og leita leiða til að gera umönnun aldraðra eftirsóknarverðara starf fyrir jafnt karla og konur.

TILLAGA 11: FÓLK MEÐ FÖTLUN

Norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks er virkt og tiltölulega víðtækt og byggir helst á þremur meginstoðum: Norræna samstarfsráðinu um málefni fatlaðs fólks (*Funktionshinderrådet*), sem er ráðgefandi

vettvangur fyrir allt opinbert norrænt samstarf, þverfaglegri framkvæmdaáætlun Norrænu ráðherranefndarinnar um málefni fatlaðs fólks með áherslu á mannréttindi, sjálfbæra þróun og frjálsa för sem og Norrænu velferðarmiðstöðinni, sem er skrifstofa fyrir *Funktionshinderráðet* og heldur einnig utan um styrkjakerfi sem styður norrænt samstarf samtaka fatlaðs fólks.

Stefnan um málefni fatlaðs fólks stuðlar að sjálfbæru samfélagi, þar sem enginn er skilinn útundan og markmiðið er þátttaka fatlaðs fólks á öllum sviðum samfélagsins. Lýðfræðileg þróun með hækkandi meðalaldri íbúa Norðurlandanna leiðir einnig til fjölgunar aldraðra einstaklinga með fötlun. Stefna í málefnum fatlaðs fólks einkennist æ meir af tilliti til mannréttinda, sem birtist á alþjóðavettvangi í samningi SP um réttindi fatlaðs fólks, UNCRPD. Öll Norðurlöndin hafa fullgilt samninginn.

Aðgengismál

Lykilatriði að því er varðar aukna þátttöku einstaklinga með fötlun er vinna að bættu aðgengi í samfélaginu. Norrænt samstarf getur bætt við starf landanna á þessu sviði, meðal annars með því að halda áfram uppbyggingu á þeim grunni sem *Funktionshinderráðet* hefur þegar lagt. Samstarfið kallar á aðkomu margra fagsviða. Hér verður bent á þrjá þætti í tengslum við aðgengi og áhrif notenda, sem skipta máli fyrir aukið norrænt samstarf á þessu sviði.

Aðgengi að húsnæði

Húsnæði gegnir mikilvægu hlutverki fyrir líf og velferð einstaklingsins. Fyrir fatlaða einstaklinga skiptir aðgengi að eigin húsnæði sérlega miklu máli en almennt aðgengi er einnig mikilvægt, til að hafa aðgang að öðru húsnæði og opinberum byggingum. Tillaga 12 um stefnu í húsnæðis- og félagsmálum vísar til þessa með áherslu á aukið norrænt samstarf um húsnæðismál, til dæmis er

varðar staðla um aðgengi og algilda hönnun og húsnæði fyrir fólk með fötlun.

Tengsl við vinnumarkaðinn

Fólk með fötlun getur oft átt erfitt með þátttöku í atvinnulífinu, þó svo að það vilji gjarnan stunda vinnu. Því er rétt að ræða í samstarfi við haghafa á sviði vinnumála á Norðurlöndum hvernig megi bregðast við með aðgerðum sem auðveldi fólki með fötlun aðgang að vinnumarkaðnum. Nýjar tæknilausnir ættu að vera mikilvægur liður í slíku.

Þátttaka frjálsra félagasamtaka í vinnu með aðgengismál

Frjáls félagasamtök gegna mikilvægu hlutverki með þekkingu sinni og reynslu af að byggja upp samfélag með aðgangi fyrir alla og sem málsvavar fólks með fötlun. Því er mikilvægt að þessi samtök taki þátt í norrænum samstarfsverkefnum á þessu sviði. Hér er vísað í tillögur 6 og 7 um annars vegar aukna áherslu á notendur og hins vegar eflingu norræns samstarfs varðandi frjáls félagasamtök.

Sjaldgæf fötlun

Mjög góð reynsla er af alþjóðlegu samstarfi um sjaldgæfa fötlun. Norðurlöndin taka þátt í samstarfi á vegum ESB á þessu sviði og Norræna ráðherranefndin hefur komið á fót norrænu tengslaneti um sjaldgæfa sjúkdóma sem nær til aðgerða í bæði félags- og heilbrigðismálum og er með þátttöku stjórnvalda, þekkingarmiðstöðva og notendasamtaka.

Þar sem markhópar á sviði sjaldgæfrar fötlunar eru litlir, getur verið veruleg „stærðarhagkvæmni“ af að koma á fót sameiginlegum norrænum verkefnum til að þróa þekkingu og stækka tengslanet sérfræðinga og fagfólks, sem ná yfir landamæri norrænu

ríkjanna. Gott dæmi um þetta er norrænt samstarf um málefni dauðblindra, sem fer fram á vegum Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar. Í ljósi tillögu 1 um kerfisbundið samstarf um þekkingu á félagslega sviðinu er lagt til að kanna hvernig norrænt samstarf geti í auknum mæli samstillt samstarf um þróun þekkingar á sviði sjaldgæfrar fötlunar, þar á meðal með því að greiða fyrir samstarfi sérfræðinga í löndunum. Mikilvægur hópur í þessu samhengi eru börn með sjaldgæfa fötlun. Ný norræn verkefni þarf að stilla saman við það norræna tengslanet um sjaldgæfa sjúkdóma sem þegar er fyrir hendi.

Menntamál

Í Framkvæmdaáætluninni fyrir norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks 2018–2022 er eitt áherslusviðanna aðgerðir sem geta aukið þekkingu og samtal um mannréttindi. Í framhaldi af þessu er lagt til að nánar verði könnuð tækifæri til norræns samstarfs í menntamálum á sviði fötlunar. Á vegum

Norræna samstarfsráðsins um málefni fatlaðs fólks er þetta nú til umræðu, meðal annars með tilliti til áætlananna Nordplus og Norræns meistaranáms. Í því skyni að styðja við þessar hugmyndir er lagt til að frumkvæði verði haft að norrænu málþingi með viðeigandi aðilum frá menntastofnunum og haghöfum á sviði málefna fatlaðra með það fyrir augum að ræða þörfina á nánara norrænu samstarfi um menntamál á sviði málefna fatlaðra.

Félagslegar aðgerðir í víðara samhengi

Í heimsóknunum á Norðurlöndunum við gerð þessarar skýrslu kom oft fram að jafnt húsnæðismál og landfræðileg sérstaða Norðurlandanna með mörg strjálbýl svæði sköpuðu sérstakar félagslegar áskoranir. Í húsnæðismálum hefur þróunin verið áþekkt um öll Norðurlönd. Húsnæðisverð hefur hækkað, einkum í þéttbýli, svo sífellt fleiri eiga erfitt með að finna húsnæði sem þeir hafa efni á. Þá er ekki alltaf æskilegur sveigjanleiki í íbúðagerðinni, svo sem þegar kemur að íbúðum fyrir aldraða og fólk með fötlun. Norðurlöndin eru landfræðilega stórt svæði, þar sem víða er strjálbýlt. Líkt og í mörgum löndum utan Norðurlanda á sér stað fólksflótti til bæja og borga. Þetta skapar áskoranir við að halda uppi góðu þjónustustigi í félagsþjónustu í dreifðari byggðum.

Í þessum hluta skýrslunnar eru því settar fram tillögur að auknu norrænu samstarfi á sviði húsnæðis- og félagsmála og auknu norrænu samstarfi um þau sérstöku félagslegu álitamál sem við er að glíma á strjálbýlum svæðum.

Mörg lönd utan Norðurlanda líta til norræna velferðarlíkansins og norrænna velferðarlausna til að fá innblástur til að þróa nýjar lausnir á félagslega sviðinu. En Norðurlöndin geta einnig sótt nýja þekkingu utan Norðurlanda. Kynning á Norðurlöndunum og norrænum velferðarlausnum utan Norðurlanda og á alþjóðavettvangi snýst bæði um að viðhalda athygli á norræna velferðarlíkaninu og um að afla þekkingar og hugmynda þegar við kynnumst öðrum samfélagslausnum. Því eru

í lokin settar fram tillögur um að efla norrænt samstarf á alþjóðavettvangi.

TILLAGA 12: STEFNA Í HÚSNÆÐIS- OG FÉLAGSMÁLUM

Húsnæði er mikilvægur þáttur í umgjörð um líf fólks og hentugt húsnæði hefur mikið að segja um velferð einstaklingsins og möguleika á þátttöku í samfélaginu. Þetta á við um alla, en samt sérstaklega um fólk sem þarf stuðning, þar sem til dæmis aldraðir, fólk með fötlun og jaðarsettir hópar hafa oft sérstakar húsnæðisþarfir.

Öll Norðurlöndin hafa reynt sömu þróunina að sífellt reynist erfiðara í mörgum borgum að fá húsnæði á viðráðanlegu verði. Í sumum borgum, einkum höfuðborgunum, er skortur á húsnæði. Endurbætur eldri hverfa hafa aukið aðdráttarafl margra hverfa í mörgum af stærri borgunum, en sá galli er á gjöf Njarðar að stór hluti húsnæðisstokksins, sem áður var til reiðu fyrir fólk með lágar tekjur eða meðaltekjur, hefur verið endurbyggður eða endurnýjaður þannig að fólk í þeim tekjuhópum hefur ekki lengur efni á húsnæðinu.

Húsnæðisaðstæður og stefna í húsnæðismálum skipta miklu í samhengi félagslegra aðgerða. En nánast ekkert norrænt samstarf hefur verið um húsnæðisstefnu á vegum Norræna ráðherranefndarinnar og þar eru ónýtt tækifæri, til dæmis í samstarfi um miðlun reynslu og um nýjar leiðir. Nýtt norrænt frumkvæði á þessu sviði kom fram á sameiginlegum fundi húsnæðismálaráðherra og ráðherra byggingamála 29. maí 2018, þar sem ráðherrarnir lýstu yfir

MYND: YADID LEVY / NORDEN:ORG

vilja til að stuðla að efldum og samþættum byggingamarkaði á Norðurlöndunum.

Því er lagt til að komið verði á þverfaglegu samstarfi milli norrænu félags- og húsnæðismálaráðherranna á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar sem feli í sér að ráðherrarnir ásamt haghöfum ræði þróun í húsnæðismálum á Norðurlöndunum með hliðsjón af félagslegum markmiðum og greini jafnóðum tækifæri til norræns samstarfs í húsnæðismálum, sem einnig geti skipt máli fyrir önnur fagsvið í norrænu samstarfi, t.d. orku-, loftslags- og efnahagssviðið sem og norrænt samstarf um framkvæmd heimsmarkmiða Sameinuðu þjóðanna. Í nýju samstarfi í húsnæðismálum er einnig hægt að horfa til möguleika á norrænum verkefnum, sem geti leitt til lægri byggingakostnaðar með samræmdum norrænum byggingastaðlum um aðgengi og algilda hönnun.

Norrænt samstarf í húsnæðismálum ætti að ná til haghafa í húsnæðismálum í löndunum og veita tækifæri til víðtækrar umræðu og miðlunar reynslu um hvernig aðgerðir í húsnæðismálum geta stuðlað að félagspólitískum markmiðum í löndunum. Sem dæmi má nefna að húsnæðissamvinnufélög Norðurlandanna hafa komið á fót samstarfi á vegum norrænu samtakanna *NBO – Housing Nordic*, sem meðal annars mynda ramma um miðlun reynslu og samstarfs á sviði húsnæðissamvinnufélaga og almennra íbúða meðal aðildarríkja NBO, sem eru Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð. *NBO – Housing Nordic* og aðra haghafa má virkja til þátttöku í norrænu félags- og húsnæðispólitísku samstarfi, öllum til hagsbóta. Til dæmis sendir NBO frá sér skýrslu annað hvert ár, sem gefur heildaryfirsýn yfir þróun, strauma og áskoranir á norrænum húsnæðismarkaði.

Í skýrslunni er einnig að finna beinar tillögur sem taka má til umfjöllunar í Norrænu ráðherranefndinni. Síðasta skýrsla var kynnt á ráðstefnu í Stokkhólmi í ágúst 2018.

Því er lagt til að komið verði á fót samstarfi milli norrænu húsnæðis- og félagsmálaráðherranna, sem t.d. með ráðherraráðstefnum, embættismannafundum og beinum verkefnum, væri unnt að nýta til að hrinda af stað húsnæðispólitískum verkefnum sem skipta máli fyrir stefnumörkun á sviði félagsmála. Í slíku norrænu samstarfi mætti ræða ólík málefni eins og:

- Almenna þróun í húsnæðismálum í ljósi félagslegra aðstæðna, sem leiðir ýmist til sterkrar stöðu eða áskorana á Norðurlöndunum, til dæmis með mið af árlegri skýrslu *NBO – Housing Nordic*.
- Miðlun reynslu um hvernig hægt sé að nýta aðrar lausnir en markaðslausnir til að taka á húsnæðisskort.
- Borgir fyrir alla með fjölbreyttu húsnæðisframboði og rými fyrir alla.
- Greiningu á ástæðum hás byggingakostnaðar á Norðurlöndum og hugsanlegar lausnir.
- Félagspólitískar aðgerðir í húsnæðismálum með húsnæðissamvinnufélögum og almennum íbúðum.
- Sameiginlega norræna byggingastaðla um aðgengi og algilda hönnun.
- Nýjar gerðir íbúðarhúsnæðis fyrir aldraða, til dæmis íbúðir með félagslegri vidd.
- Húsnæði fyrir fólk með fötlun, jaðarsett fólk og heimilislaus.

Mörg málefna hafa auk þýðingar þeirra fyrir húsnæðis- og félagsmálasviðið einnig tengsl við önnur fagsvið, til dæmis orku-, loftslags- og efnahagssviðið,

til viðbótar við samstarf húsnæðis- og byggingamálaráðherranna.

TILLAGA 13: STRJÁLBÝL SVÆÐI

Norðurlöndin ná yfir landfræðilega stórt svæði með mörgum strjálbýlum héruðum. Þessi svæði færa Norðurlöndunum mikil umhverfis- og menningarverðmæti og búa yfir miklum mannauð. Þróun innviða norrænna samfélaga hefur hins vegar áhrif á félagslegar aðstæður íbúa þessara svæða. Lýðfræðileg þróun veldur því að sífellt fleiri svæði glíma við hækkandi meðalaldur íbúa og fólksfækkun, meðal annars vegna minni tækifæra til menntunar og atvinnu.

Það eru ýmsar beinar áskoranir samfara því að veita félagslega þjónustu jafnt í nægilegu mæli og af fullnægjandi gæðum á strjálbýlum svæðum. Það geta til dæmis falist stórar áskoranir í því, innan þess fjárhagsramma sem er í boði, að veita öldruðum hjúkrun og umönnun og þjónustu við börn, jaðarsett fólk og fólk með fötlun á svæðum með miklum vegalengdum og fáum íbúum. Almenn vandamál í þessu samhengi er til dæmis mönnun velferðarþjónustu og viðhald nauðsynlegrar fagþekkingar. Þá er mikilvægt frá félagslegu sjónarhorni að vinna gegn því að breytt innviðaskipan leiði til aukinnar hættu á jaðarsetningu karla og kvenna sem búa og alast upp í litlum samfélögum.

Lagt er til að hrint verði af stað norrænum verkefnum sem miði að því að skiptast á og þróa þekkingu á hvernig megir á skilvirkan hátt veita vandaða félagslega þjónustu á strjálbýlum svæðum. Einnig er lagt til að hrint verði af stað verkefnum um hvernig megir skapa góðar aðstæður fyrir menntun, atvinnu og samfélagsþátttöku fyrir pilt og stúlkur og unga karla og konur, sem alast upp á strjálbýlum svæðum.

Velta má fyrir sér ólíkum gerðum verkefna, til dæmis:

- Samstarfi um félagslega nýsköpun með sérstakri áherslu á félagslega þjónustu á strjálbýlum svæðum, til dæmis með notkun færanlegrar þjónustu, velferðartækni og stafrænna lausna.
- Miðlun reynslu um skipulag félagslegrar þjónustu á strjálbýlum svæðum, þar á meðal til dæmis samstarf um félagslega þjónustu milli stjórnsýslueininga og á strjálbýlum landamærasvæðum milli Norðurlandanna.
- Miðlun reynslu af aðgerðum landanna til að tryggja mönnun og uppbyggingu og viðhald fagþekkingar starfsfólks á strjálbýlum svæðum.
- Miðlun reynslu um aðgerðir til að stuðla að þátttöku ungra karla og kvenna í námi og á vinnumarkaði á strjálbýlum svæðum (sjá einnig tillögu 8 um börn og ungmenni).
- Stuðla að uppbyggingu og viðhaldi félagslegs tengslanets á strjálbýlum svæðum með aðkomu frjálsra félagasamtaka. Til dæmis má koma á fót norrænu tengslaneti eða vettvangi milli frjálsra félagasamtaka, samtaka sveitarfélaga og stjórnvalda í löndunum, sem geta veitt innblástur til staðbundinna og héraðsbundinna aðgerða á þessu sviði.

TILLAGA 14: ALÞJÓÐLEGT SAMSTARF

Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál lagði í samstarfsáætlun sinni áherslu á að efla samstarf um ESB-málefni sem varða öll norrænu löndin, sem á við þegar um er að ræða byrjunarstig löggjafar- og ákvörðunarferlis ESB áður en framkvæmdastjórn ESB leggur fram tillögur að löggjöf og einnig síðar þegar kemur að innleiðingu ESB-löggjafar á sviði félags- og heilbrigðismála.

Það er enginn vafi á að mikill áhugi er á norræna velferðarlíkaninu og félagslegum lausnum

MYND: KARIN BEATE NØSTERUD

MYND: NORDEN.ORG, MAGNUS FRÖDERBERG

Norðurlandanna hjá framkvæmdastjórn ESB og hjá OECD og þar er sjónum beint að félagsmálum í víðtækum skilningi.

Mörg þeirra verkefna og aðgerða, sem Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál hefur lokið eða hafist handa við á félagslega sviðinu, hafa evrópska eða alþjóðlega tengingu. Það á til dæmis við á sviði fötlunarmála þar sem t.d. Samningur SP um réttindi fatlaðs fólks er mikilvægur grunnur að vinnu í Norræna samstarfsráðinu um málefni fatlaðs fólks. Annað dæmi er reglugerð Evrópuþingsins og ráðsins (EB) nr. 883/2004 um samræmingu almannatryggingakerfa aðildarríkjanna. Mikil vinna á sér stað á norrænum vettvangi um breytingar á reglugerðinni og túlkun á ákvæðum hennar. Þessi vinna fer að hluta til fram í Framkvæmdaráði ESB um samræmingu almannatryggingakerfa, sem var komið á fót með heimild í reglugerð 883/2004 og að hluta til í Norræna almannatryggingahópnum, sem hefur

umboð frá Norrænu ráðherranefndinni um félags- og heilbrigðismál.

Félagsmál hafa fengið æ meira vægi í samstarfi ESB-ríkjanna, og Evrópusamstarf á sviði félagsmála er töluvert þrátt fyrir að þessi málaflokkur sé að mestu leyti á valdsviði einstakra aðildarríkja. Félagsmálin varða beint lífsskjör íbúa og álitamál um valdbærni milli landanna og ESB eru sífellt til umræðu á vettvangi Evrópusambandsins.

Því er lagt til að Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál nýti í auknum mæli í starfi sínu möguleikann á að sækja og ræða viðeigandi þekkingu frá ESB og alþjóðastofnunum sem fást við félagsmál og leggi áherslu á norræna samræmingu í aðdraganda funda eða annarra viðburða til að koma norrænum sjónarmiðum á sviði félagsmála á framfæri á þessum vettvangi. Um leið ætti að leggja áherslu á hvað Norðurlöndin geti lagt af mörkum af upplýsingum um góða reynslu og nýjar leiðir og aðferðir. Þannig má jafnt

styrkja ásýnd Norðurlanda á sviði félagsmála og leggja af mörkum í varðstöðu um norræna velferðarlíkanið. Samstarfið getur einnig tekið mið af tilteknum efnisþáttum eða tillögum. Sem dæmi má taka verkefni OECD um „*Faces of Joblessness: Understanding employment barriers to inform policy*“, sem einnig fellur vel að vinnu að hagsmunum jaðarsetts fólks og tengingu þess við vinnumarkaðinn, sbr. tillögu 9. Evrópsk stoð félagslegra réttinda mun skerpa frekar sýn á félagslegu víddina á evrópskum vettvangi og slíkt gæti birst í nýjum ESB-gerðum, sem rétt væri að eiga samstarf um á norrænum vettvangi. Þriðja dæmið gæti verið innleiðing aðgengistilskipunar ESB. Loks mætti íhuga að taka árleg tilmæli framkvæmdastjórnar ESB til aðildarríkjanna til umræðu innan Norrænu ráðherranefndarinnar um félags- og heilbrigðismál í því skyni að halda

nánu sambandi og veita gagnkvæman stuðning við að standa vörð um og útskýra norræna velferðarlíkanið. Þetta á ekki bara við um þau þrjú norrænu ríki, sem eru aðilar að ESB, heldur einnig um hin tvö, sem í ríkum mæli innleiða ESB-gerðir í félagsmálum á grundvelli EES-samningsins.

Að lokum er lagt til að í norrænum verkefnum á félagslega sviðinu verði almennt lögð aukin áhersla á þekkingu frá löndum utan Norðurlanda og alþjóðastofnunum, sérstaklega ESB, OECD og stofnunum SP. Norræn verkefni í félagsmálum miða oftast fyrst og fremst að því að Norðurlöndin eigi að læra hvert af öðru. Þetta á enn vel við en um leið er það svo að norrænt samstarf má einnig oft nýta sem sameiginlegan vettvang til að sækja bestu fáanlegu þekkingu á félagsmálasviðinu með því að horfa út fyrir hlaðvarpann.

Norræna ráðherranefndin
Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál (MR-S) ákvað 2017 að láta fara fram stefnumótandi úttekt á norrænu samstarfi í félagsmálum. Markmiðið var að þróa og efla norrænt samstarf í félagsmálum þannig að það félli að þörfum landanna og helstu viðfangsefnum hverju sinni og leiddi til áþreifanlegs árangurs. Úttektinni átti að ljúka með skýrslu með tillögum sem Norræna ráðherranefndin um félags- og heilbrigðismál (MR-S) og Norræna embættismannanefndin um félags- og heilbrigðismál (EK-S) gætu notað til að þróa bæði núverandi samstarf og ný verkefni til næstu fimm til tíu ára.

Úttektin er unnin af Árna Páli Árnasyni, fyrrum félags- og tryggingamálaráðherra og efnahags- og viðskiptaráðherra. Hann hefur, í kjölfar samtala við haghafa á sviði félagsmála innan og utan Norðurlanda, lagt fram skýrslu með 14 tillögum að því hvernig megi efla norrænt samstarf í félagsmálum.

Skýrslan er ein í röð stefnumótandi úttekta á samstarfi til framtíðar hjá Norrænu ráðherranefndinni. Fyrri slíkar stefnumótandi úttektir hafa fjallað um vinnu-, umhverfis-, löggjafar-, heilbrigðis- og orkumál. Úttektirnar eru liður í umbótastarfi Norrænu ráðherranefndarinnar sem fram fer undir yfirskriftinni „Nyt Norden“.